

RECENZJE

Hypomnemata byzantina. Prace ofiarowane profesorowi Maciejowi Salamonowi, pod redakcją Jacka Bonarka i Stanisława Turleja, Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Filia w Piotrkowie Trybunalskim, Wydawnictwo-Drukarnia Marland 2, Piotrków Trybunalski 2017, ss. 166.

doi.org/10.14746/bp.2018.25.21

Prezentowana książka stanowi zbiór artykułów podarowanych profesorowi Maciejowi Salamonowi, wybitnemu polskiemu bizantynologowi, wieloletniemu kierownikowi Zakładu Historii Bizancjum UJ i przewodniczącemu Komisji Bizantynologicznej PAN przez uczniów i współpracowników w związku z siedemdziesiątą rocznicą jego urodzin i czterdziestą piątą obrony doktoratu. Na książkę składa się dziewięć artykułów, zaopatrzonych w bibliografię i angielskojęzyczne streszczenie.

Jarosław Bodzek, Krzysztof Tunia, Marcin Wołoszyn w artykule *Ze studiów nad obiegiem monety bizantyńskiej na terenie Polski w VI–VII w. Znaleźiska z Sędowic oraz Zakopanego (?)* (s. 7–26) analizują tremis cesarza Justyniana I (527–565) znaleziony w Sędowicach, pow. Pińczów oraz dodekanumium cesarza Herakliusza (610–641), który „wyłynął” w Zakopanym, pow. tatrzański. Co do pierwszej monety Autorzy sądzą, że znalazła się ona w Sędowicach „raczej w wyniku kontaktu Słowian z Longobardami bądź Gepidami, niż z Awarami” (s. 16). Co do monety z Zakopanego, która pochodzi z mennicy z Aleksandrii, i nie wiadomo w gdzie i w jakich okolicznościach została znaleziona¹, to Autorzy artykułu powątpiewają, aby odkryta została w Zakopanem, a gdyby tak było w rzeczywistości, to ich zdaniem dotarłaby tutaj poprzez Kaganat Awarski.

Jacek Bonarek swój tekst zatytułowany *Śmierć Nikefora Fokasa w historiografii wschodniej (Stefan z Taronu, Yahia z Antiochii, Mateusz z Edessy, Michał Syryjczyk, Smbat Sparapet, Bar Hebraeus)*, s. 27–38) poświęcił analizie przekazów, wzmiankowanych w tytule autorów, poświęconych dramatycznym okolicznościom śmierci cesarza Nikefora Fokasa. Swoje wywody konstatuje wnioskiem, że wschodni pisarze dobrze orientowali się w wydarzeniach rozgrywających się na bizantyńskim dworze końca lat sześćdziesiątych X w.

¹ Znalazła się ona w wyniku wymiany kolekcjonerskiej w rękach Krzysztofa Tunia w pierwszej połowie lat sześćdziesiątych XX w., kiedy był on uczniem jednej ze szkół podstawowych w Zakopanem.

Marcin Böhm w artykule *Szwabowie przeciwko Normanom w bitwie pod Civitate w 1053 r. Pomiedzy skandynawską a bizantyńską sztuką prowadzenia wojny* (s. 39–54) dokonał analizy przebiegu tytułowej bitwy pod Civitate pod kątem porównania zastosowanych w niej zasad prowadzenia walki. Autor dochodzi do wniosku, że: „Szwabowie kultywujący wojskowe tradycje Germanów musieli ulec nowoczesności – normańskiej jeździe” (s. 52), stosującej elementy północnoeuropejskiej i bizantyńskiej sztuki wojennej.

Piotr Ł. Grotowski swój obszerny i inspirujący tekst *O sztuce cytowania – chresis jako źródło w badaniach nad recepcją idei obrazu w Bizancjum* (s. 55–94) poświęcił przeanalizowaniu dwóch przykładów stosowania *chresis*² (*Księga Wyjścia*, 25. 17–22; Bazyli z Cezarei, *O Duchu Świątym*, XVIII, 45) przez zwolenników kultu ikon.

Rafał Kosiński w tekście *Rola chrześcijaństwa w relacjach Rzymu z Iranem w I połowie IV wieku* (s. 95–104) polemizuje z tezą Karin Mosig-Walburg³, wedle której nie można wskazać zależności między prześladowaniami chrześcijan przez Szapura II a działaniami wojennymi prowadzonymi przez niego z cesarstwem rzymskim. Autor przedstawia ważne argumenty na rzecz poglądu, że takowa zależność, przynajmniej w jakimś stopniu, występowała.

Małgorzata Smorąg-Różycka w tekście *Dawid euchomenos pierwowzorem obrazu Leona VI Mądrego? Kilka uwag o nowatorstwie miniatur Psalterza Chłudowa* (s. 105–118) stawia tezę, że wizerunek Leona VI Mądrego zachowany na mozaice (X w.) w kościele Mądrości Bożej w Konstantynopolu wzorowany jest na wyobrażeniu modlącego się Dawida (euchomenos), który do naszych czasów dotarł w miniaturach *Psalterza Chłudowa*, pochodzącego z IX w. Wizerunek modlącego się cesarza jest według Autorki „manifestacją pobożności i chrześcijańskiej pokory basileusa” (s. 112) i wyrazem zmian, które zaszły po ikonoklazmie „w sposobie postrzegania cesarza i jego społecznej roli...”

Michał Stachura w artykule *Studia oblicza pola bitwy – nowa narracja czy nowa metoda historii starożytnej wojskowości* (s. 119–133) rozważa wpływ tzw. studiów oblicza pola bitwy, zapoczątkowanych przez Johna Keegana, na badania nad wojskowością epoki starożytnej. Autor wskazuje, że główny pozytywnym skutkiem wprowadzenia wzmiankowanego typu rozważań do analizowania kwestii militarnych doby starożytności było zwrócenie uwagi przez profesjonalnych badaczy na takie zagadnienia jak kondycja psychiczna i fizyczna uczestników zmagania. Wymusiło to w konsekwencji refleksję nad kwestiami natury metodologicznej, dotyczącą badania wzmiankowanych zagadnień.

² Termin używany na określenie „paradygmatycznych stwierdzeń z dzieł autorytatywnych pisarzy” (s. 63).

³ K. Mosig-Walburg, *Die Christenverfolgung Shâpûrs II. Vor dem Hintergrund des persisch-römischen Krieges*, [in:] *Inkulturation des Christentums im Sasanidenreich*, hrsg. A. Mustafa, J. Tubach, Wiesbaden 2007, s. 171–186.

Stanisław Turlej w studium *Herulowie i Bizancjum na początku panowania Justyniana I* (s. 135–152) dokonał wnikliwej analizy przekazów źródeł (Prokopiusz z Cezarei, Jan Malalas), dotyczących stosunków między Herulami a cesarstwem bizantyńskim w początkach rządów Justyniana I. Autor wskazuje, że cesarzowi udało się zawrzeć sojusz z częścią Herulów na czele z królem Grepesem, a inny ich odłam osiedlić na terenie cesarstwa. Autor zwraca również uwagę, iż w tym czasie odrodziła się wśród Herulów instytucja króla, która zanikła po klęsce poniesionej przez nich w wojnie z Longobardami (ok. 508 r.)

Kamilla Twardowska w tekście *Fundacje kościelne cesarzowej Pulcherii w Konstantynopolu według przekazu Teodora Lektora* (s. 153–166) zastanawia się nad wiarygodnością świadectwa wzmiankowanego w tytule autora z VI w., dotyczącego przypisywaniu cesarzowej Pulcherii, siostrze Teodozjusza II i żonie Marcjana fundacji czterech konstantynopolitańskich kościołów, a mianowicie trzech dedykowanych Matce Bożej (Blacherny, Chalkoprateia, Hodegon) i jednego św. Wawrzyńcowi. Analiza innych dostępnych na ten temat przekazów źródłowych, skonfrontowanych z wynikami badań współczesnych uczonych prowadzi Autorkę do konstatacji, że jedynie w ostatnim przypadku można mówić, iż była to fundacja Pulcherii, a pozostałe zostały jej przypisane przez twórców interpolacji do *Historii kościelnej* Teodora Lektora pochodzących z XIII i XIV w.

Scharakteryzowane powyżej teksty, które wyszły spod pióra uznanych polskich badaczy zawierają cenne obserwacje, wzbogacające naszą wiedzę na temat różnorodnych aspektów dziejów i kultury cesarstwa bizantyńskiego. Jestem przekonany, że znalazły one uznanie w oczach wielce szanownego Jubilata, któremu tom ten został poświęcony i sprawiły mu dużo radości.

Mirosław J. Leszka

